

תורה ומדינה הלכה למעשה- יחסי דתיים וחילונים בימינו- לפני עור לא תתן מכשול

ראשי פרקים

1. הבדלים בין דין לפני עור לדין מסייע לידי עוברי עברה
2. היכולת לתלות שמא האיסור לא יתבצע באיסור לפני עור לא תתן מכשול
3. דין סיוע עקיף לביצוע העברה בדין לפני עור לא תתן מכשול
4. יחסי דתיים וחילונים בימינו לאור עקרונות דין מסייע לידי עוברי עברה

1. הבדלים בין דין לפני עור לדין מסייע לידי עוברי עברה

בתורה מובא הפסוק האומר: "לפני עור לא תתן מכשול". על אף העובדה שפשט הפסוק עוסק באיסור להכשיל אדם כבד ראיה בדרך, הבינו החז"ל שלמעשה מפסוק זה נלמד איסור להכשיל כל אדם שהינו עור בתחום מסוים. לכן לומדים מפסוק זה חז"ל, שאסור להשיא עצה שאינה הוגנת לאדם, ועוד איסורים מעין זה. בנוסף לכך מובא בגמ' במסכת ע"ז, שגם אם אדם מעוניין לעשות עברה, אסור לסייע לו לבצע מדין איסור זה. זאת, למרות שלמעשה אין בכך הטעייה כלשהי של האדם, משום שבסופו של דבר, מעוניין לבצע את העברה. בכל זאת מבינה הגמ', שאסור לסייע לו במקרה זה. הדוגמה המובאת בגמ' לדין זה, הינה נזיר האסור בשתיית יין, אשר מבקש מאדם מישראל שיגיש לו את היין. הגמ' אומרת בסיכום דבריה, שרק כאשר מדובר על מצב בו הנזיר לא יכול להגיע לכוס היין לבדו, עובר המסייע לו על איסור לפני עור. אולם כאשר מדובר על מצב בו יש לנזיר כוס יין גם בלא כוס היין שהוגשה לו, או לחילופין יכול הוא להגיע לכוס היין בלא סיוע זה, אין בכך איסור מדין לפני עור לא תתן מכשול. הגמ' מדייקת זאת מכך, שהברייתא המביאה את דין לפני עור ביחס לנזיר, אומרת: מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, ולא אומרת מניין שלא ייתן לו כוס יין זו. הושטה להבנת הגמ', הינה משמעותית יותר מאשר נתינה. מכאן מבינה הגמ', שרק כאשר לא היה יכול הנזיר להגיע בכוחות עצמו לכוס היין, חל על המסייע לו איסור לפני עור. מדברי הברייתא הזו לומדת הגמ', גם את איסור מכירת בהמות לגויים לפני החגים שלהם, ע"מ שלא לסייע לו הקריב לע"ז שלו. מדברי הגמ' עולה, כי כאשר מדובר על מצב בו ישנן לגוי אפשרויות אחרות לקנות בהמה זו או אחרת, לא חל כלל איסור לפני עור, ובמידה והיה זה האיסור היחיד, היה מותר ליהודי למכור לגוי בהמות לפני החגים. כפשט דברי הגמ' מבין גם המאירי, שלמעשה כאשר יכול האדם עובר העברה לבצע את העברה בלא סיוע של היהודי המסייע בעדו, אין בכך כל איסור, והדבר מותר לחלוטין. במהלך דבריו מסביר המאירי ואומר, שהסיבה שאין בכך איסור הינה, שאע"פ שעל ידו של האדם נגרם האיסור, ואף לעיתים כתוצאה ממעשיו האיסור נעשה באופן חמור יותר. מ"מ חז"ל לומדים מהפסוק לפני עור לא תתן מכשול, שרק כאשר ישנו מכשול, היינו סיוע ממשי וישיר לביצוע העברה, אסרה זאת התורה. דבר זה נלמד מהמילה מכשול, שהינו להבנת המאירי, מכשול ברור בדרכו של העיוור. למרות דבריו הברורים של המאירי מוסיף הוא ואומר, שראוי להימנע מסיוע לדבר עברה, גם כאשר בלא הסיוע יכול הלה להגיע לכדי ביצוע העברה. לכאורה היסוד ממנו, לדעת המאירי, לומדת הברייתא שאיסור לפני עור לא תתן מכשול הינו רק במצב של סיוע הכרחי, אינו מובן. שהרי מפסוק זה לומדים גם, שאסור להשיא לחברו עצה שאינה הוגנת, למרות שמטבע הדברים עצה זו אינה הכרחית לביצוע המעשה, ואינה מהווה מכשול וודאי. שהרי מניין לנו שישמוך הלה דווקא על עצה זו, שמא יתייעץ עם אחרים ג"כ, או לחילופין יקבל החלטה בניגוד למה שייצעו לו. לא מצאנו ביחס לכך כל אמירה של חז"ל, שבעקבות כך, המשיא עצה שאינה הוגנת לחברו, לא יעבור על איסור לפני עור. בניגוד לדעת המאירי מובא בריטב"א, שאכן אין דין לפני עור, כאשר יכול מבצע העברה להגיע לאיסור בלא הסיוע. אולם, במידה ומבצע העברה דורש במפורש מאדם מסוים לסייע לו, אף סיוע זה אינו הכרחי, למרות שלא עובר בכך על איסור לפני עור, כפי שעולה מהגמ' ע"ז הנ"ל, ישנו איסור אחר שעובר אדם זה, והוא איסור מסייע לידי עוברי עברה. לכאורה מהגמ' בע"ז הנ"ל עולה, שבמידה ולא קיים דין לפני עור, משום שהסיוע אינו הכרחי, לא קיים גם כל איסור אחר הנובע מהסיוע הנ"ל. אם כן מניין לריטב"א איסור זה, בניגוד למה שעולה לכאורה מפשט דברי הגמ', כפי שהבין המאירי. נראה שהריטב"א לומד דין מסייע לעוברי עברה ממקור אחר. המשנה במסכת שביעית, אוסרת על אשה המקפידה על הלכות שביעית, ללוש עם חברתה אשר מוחזקת כאינה מקפידה על הלכות אלו, למרות שמן העולה מפשט דברי המשנה, אין הכרחיות בלישתה של אשה זו, ובכל זאת מעשה זה אסור כלשון הגמ', שבכך שהיא מסייעת לה היא למעשה "מחזקת ידי עוברי עברה". כלומר כתוצאה מסיוע שלה, נגרם האיסור באופן חמור יותר, הן באיכות הלישה והן בכמותה. במקומות נוספים בש"ס מובא מושג זה של מסייע לידי עוברי עברה, או מחזק ידי עוברי עברה. ממקורות אלו מבין הריטב"א, שלמעשה למרות שבמקרים אלו לא קיים איסור לפני עור, קיים איסור מסייע לידי עוברי עברה. לכאורה איסור זה של חיזוק וסיוע לידי עוברי עברה, הינו איסור זהה לחלוטין לאיסור לפני עור, רק שהינו מרחיב את האיסור. בעוד

שדין לפני עוור לא שייך כלל, כאשר הסיוע בעברה אינו הכרחי לביצועה, איסור מסייע חל גם באופן זה. ממילא יש להבין, מהי מטרת החילוק בין שני המצבים, כאשר בכל מקרה הדבר אסור. מכה קושיה זו ניתן להבין, מדוע התוספות שגם הם סוברים כדברי הריטב"א, נוקטים להלכה שאיסור מסייע לידי עוברי עברה הינו מדרבנן בלבד. בעוד שמדין תורה, קיים איסור לפני עוור בלבד, כאשר הסיוע אינו הכרחי לא עובר כלל על כל איסור מהתורה להבנתם, ורק מדרבנן עובר על איסור מסייע לידי עוברי עברה. נראה לומר, שלעומת דברי הריטב"א, המאירי מבין ממקורות אלו שאינם הלכה, אלא חומרה בלבד, לפיה יש להימנע מכל סיוע לדבר עברה באשר הוא. לכאורה מקורות אלו, מהם עולה שישנו איסור לסייע לידי עוברי עברה, עומדים בסתירה להבנה שהובאה לעיל בדברי הגמ' ע"ז, ממנה עולה שכאשר אין הסיוע הכרחי לביצוע העברה, אין כלל איסור. ולא משמע שם, שמדרבנן קיים איסור, ורק מדאורייתא אין איסור. מכה דברים אלו מסביר הריטב"א, שלמרות הדמיון הרב הקיים בין איסור לפני עוור שתוקפו מדאורייתא, לבין איסור מסייע לידי עוברי עברה שהינו מדרבנן, אינם באים מאותו שורש איסור. בעוד שלפני עוור מטרתו שלא להניח מכשול ברור ומובהק בפני אדם, דין מסייע לידי עוברי עברה, אינו הרחבה של אותו האיסור גם למצבים בהם הסיוע אינו הכרחי, אלא להבנת הריטב"א איסור זה הינו הרחבה של החיוב למחות באדם העושה איסורים. למרות שמחאה בימינו אינה תמיד מועילה, ולפעמים מזיקה, ההימנעות מסיוע לעברה, הינו ברוב מוחלט של המקרים, מועילה למנוע מהאדם לעשות עברה, ולפחות לא לחזקו בעשיית העברה, כך שתעשה היא באופן חמור יותר. מצוות התוכחה נובעת לדברי הריטב"א מכך, שכל ישראל ערבין זה לזה, וממילא ישנה אחריות על כל אדם מישראל על כל עברה שחברו עושה. לכן גם במידה ואינו עובר הוא עצמו על איסור לפני עוור מדאורייתא, מוטלת עליו חובה מתוקף ערבות זו, לעשות ככל יכולתו למנוע מאדם יהודי לבצע העברה. בכלל חיוב זה, בוודאי שמוטל עליו לכל הפחות, שלא לסייע לו לבצע עברות באשר הם, אף אם סיוע זה אינו הכרחי. מתוך הבדל זה נוצרת נ"מ משמעותית, שע"י מסביר הריטב"א את דברי הגמ' בע"ז באופן בהיר ומובן. כאשר מדובר על סיוע לגוי בעברה מסוימת, אם ישנו דין לפני עוור לא תתן מכשול, כגון במצב בו לא יכול הגוי לעבור את העברה בלא סיוע של היהודי, אזי הדבר אסור. אולם כאשר מדובר על מצב בו הגוי יכול לבצע העברה גם בלא סיוע זה, למעשה מכיוון שבגוי לא שייך דין כל ישראל ערבים זה לזה, לכן אין איסור לסייע לגוי במצב שכזה כלל. לכן מובנים דברי הגמ' לפיהם, אין כלל איסור לסייע לגוי באופן זה, ולא קשה כלל על דברי הריטב"א. מדברי הרמ"א ניתן להבין לכאורה שפוסק במחלוקת הנ"ל כדעת המאירי, וסובר שמעיקר הדין לא חל כלל איסור מסייע לידי עוברי עברה, ורק מדין חומרה ראויה יש להחמיר בדין זה. אולם הציץ אליעזר ואחרונים נוספים סוברים, שלא ניתן להבין זאת מדברי הרמ"א בהכרח. משום שניתן להבין שהרמ"א נטה להקל, רק בהקשר הספציפי עליו מדבר בעניין בו עוסק, ולא כהיתר כללי לכל דיני מסייע לידי עברה. מדברים אלו עולה, שלכל הדעות כל אדם המסייע ליהודי או לגוי לבצע עברה, באופן שבלעדי סיוע זה העברה לא תבוצע כלל, עובר המסייע על איסור לפני עוור לא תתן מכשול מן התורה. כאשר יכול לעבור על האיסור גם בלעדי סיוע זה, בגוי הדבר מותר לכל הדעות. ביהודי יש אומרים שסיוע זה אסור מן הדין, כחלק ממצוות התוכחה הנובעת מדין כל ישראל ערבים זה לזה, ויש אומרים שמעיקר הדין מותר הדבר, וההימנעות מלסייע באופן זה הינה חומרה בלבד. מחלוקת זו לא הוכרעה בדברי הפוסקים, ובמקרים רבים הפוסקים חששו לדעת המחמירים בדין זה. עוד מובא יסוד חשוב, ביחס להבנת ההבדל בין איסור לפני עוור לדין מסייע, בדברי האגרות משה. לדבריו הפרמטר בו ייבדק כל מקרה, אם נחשב בו הסיוע לסייע הכרחי או סיוע שאינו הכרחי, הינו מידת הטרחה והמאמץ בו יאלץ האדם הרוצה לעבור עברה לטרוח, במידה ויסרב חברו לסייע לו. ככל שהטרחה תהיה משמעותית יותר, כך מצב זה יוגדר באופן פשוט כלפני עוור ויהיה אסור מן התורה. ככל שהטרחה תהיה שולית יותר, במידה ולא ינתן לו הסיוע, ניתן יהיה ביתר קלות להכניס מצב זה לגדרי מסייע לידי עוברי עברה, ויהיה אסור רק מדרבנן או יחשב כחומרה ראויה בלבד כנ"ל.

2. היכולת לתלות שמא האיסור לא יתבצע באיסור לפני עוור לא תתן מכשול

מדברי הגמ' במסכת ע"ז עולה, שישנה הגדרה מיוחדת בדין לפני עוור אשר נכונה רק לדין לפני עוור, ולא לשאר דיני התורה. הגמ' אומרת שבדין לפני עוור, ניתן לתלות, שמא האדם לא יעשה את העברה, שבגינה ביקש סיוע. כלומר, למרות שבכל דיני התורה כלל ידוע הוא, שבכל ספק בדין תורה יש להחמיר, באיסור לפני עוור אנו מקילים. מכה עקרון זה מבינה הגמ' למסקנה, שמותר למכור פרה לגוי, ולא לחשוך שיעשה בה איסורים שונים, כגון מלאכה בשבת, משום שניתן לתלות שהגוי יזקוק לפרה זו לשחיטה, ולא לבצע בעזרתה איסורים. זאת, למרות שאין כל אינדיקציה לכך שזוהי כוונתו. מדברי הגמ' נראה, שישנו צורך שלכל הפחות תהיה היתכנות משמעותית, שאכן רוצה הגוי פרה זו לשחיטה. אולם מדברי הירושלמי על מסכת שביעית עולה, כי ניתן להשאיל לאשה אשר עולה חשד שאינה מקפידה על הלכות שמיטה, כלי אפיה ובישול, למרות שאין כל ספק שהיא מעוניינת בכלים אלו, ע"מ לעבור בעזרתם איסורי הנוגעים לדיני שמיטה. הסיבה לכך הינה כדברי הירושלמי, משום שניתן לתלות שזקוקה לנפה ע"פ לנפות חול ולא קמח, ומטחנה לצורך טחינת תכשירי רפואה וכדומה. אין ספק שהסיכוי שאכן כוונתה לצורך דברים אלו אינו מסתבר כלל, ובכל זאת מהירושלמי עולה, כי ניתן להשאיל לה כלים באופן זה, ולא לחשוש מאיסור לפני עוור לא תתן מכשול. המאירי

מסביר, שאין כל מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. לדבריו הירושלמי התיר לתלות בדבר שהסתברותו הינה אפסית, רק מפני שישנו חשש שבמידה והאשה תסרב להשאיל לחברתה כלים אלו, תיווצר ביניהם איבה, ולכן התירו בירושלמי לתלות במצבים שאינם מסתברים כלל. לעומת זאת בבלי מדובר על דיני לפני עוור במצב רגיל, שאז להבנת הבבלי, יש לתלות רק במצב שהינו מסתבר. לכאורה לא ברור כיצד מתירים איסורי דאורייתא, רק משום שתיווצר איבה מסוימת בין אשה לחברתה, שבאופן פשוט אינה כרוכה בפיקוח נפש. הריטב"א מסביר את השוני המהותי בין דין לפני עוור, לבין שאר איסורי תורה, ובתוך דבריו עונה הוא גם על השאלה הנ"ל. לדבריו הגדרת איסור לפני עוור הינה, שרק כאשר ישנה וודאות מוחלטת של רצון מובהק לבצע עברה, קיים איסור לפני עוור מן התורה. לעומת זאת, כאשר קיים סיכוי כלשהו שאין בכוונת האדם לעבור עברה בעזרת סיוע זה, משום שאינו מציין במפורש שמכוון לבצע העברה, ממילא לא קיים איסור לפני עוור מן התורה. ממילא מובנים דברי המאירי הנ"ל. במצבים שהסיכוי שהעברה לא תבצע אינו סביר, למרות שעדיין לא קיים איסור מן התורה, באופן זה אסרו חז"ל את הדבר מדין מסייע לידי עוברי עברה שהינו מדרבנן. אולם, כאשר כתוצאה מכך תגרם איבה, כגון במצב בו אשה תמאן להשאיל לחברתה כלים וכדומה, חז"ל הפקיעו את איסורם והעמידו את הדין על דין תורה, ואסרו מדין לפני עוור, רק כאשר האשה שואלת את הכלים במפורש לצורך עשיית האיסור. כאשר לא קיים חשש איבה, העמידו חז"ל את דבריהם ואמרו, שישנו צורך לחשש משמעותי ע"מ שהדבר יהיה מותר לחלוטין אף מדרבנן. נראה שיסוד דברי הגמ' עומד על העיקרון אותו הבאנו לעיל, לפיו האיסור הנלמד מהתורה הינו, רק כאשר המכשול הינו מכשול מובהק. לכן כשם שהתירה התורה לסייע לידי עוברי עברה, כאשר הסיוע אינו נצרך, ורק אסור הדבר לפי חלק מהראשונים מדרבנן, כך גם כאשר ניתן לומר שאין בכוונת עובר העברה לעשות עברה זו בוודאות, אין איסור מן התורה מדין לפני עוור באופן זה, משום שהמכשול אינו מובהק וברור. אולם לכאורה, כיוון שהדין המובא בירושלמי ע"פ המשנה בשביעית עוסק ביהודים ולא בגוים, ממילא יש להימנע מלהשאיל לאותה אשה כלי אפיה, ע"מ שלא לגרום לה לעשות איסור. שאע"פ שאין בכך איסור לפני עוור כמובא לעיל, לכאורה יש בכך משום איסור מסייע לידי עוברי עברה, הנובע ממצוות התוכחה. אלא שניתן לומר, שמכיוון שישנו חשש איבה כתוצאה מההימנעות מלהשאיל לחברתה כלים אלו, גם מצוות תוכחה לא קיימת באופן זה. שהרי יסוד דין תוכחה עומד על כך, שאכן התוכחה תועיל, וממילא אם תגרם איבה בינה לבין שכנתה, נראה לחז"ל שעדיף לא להוכיח במצב זה. לכן התירו חז"ל לאשה זו להשאיל כלים אלו, כל עוד אין איסור לפני עוור במצב זה, כפי שבארנו לעיל. **השו"ע מביא דין זה להלכה ואומר, שכאשר ניתן לומר שלא תעשה העברה בהכרח כפועל יוצא מהסיוע, לא קיים איסור לפני עוור, והדבר מותר לחלוטין. יש להוסיף, שנראה מכך שרוב הראשונים מחלקים בין מצב שתגרם איבה למצב שלא תגרם איבה, שכך יש לפסוק להלכה. הסיבה שהשו"ע לא הביא דין זה להלכה, הינה משום שדין זה מובא בהקשר של הלכות שמיטה בהם לא עסק השו"ע, ואכן ניתן לראות שהרמב"ם הביא דין זה להלכה. ממילא כאשר ישנו חשש איבה, ניתן לתלות שאין בכוונת האדם לבצע העברה, אפילו שהסיכוי שכך כוונתו נמוך מאוד, למרות שבמצבים רגילים, שאין בהם חשש איבה, ניתן לתלות רק כאשר ישנו סיכוי משמעותי שהעברה לא תבצע, אחרת סיוע במצב שכזה הינו אסור מדרבנן, כל עוד האדם לא אמר במפורש שמעוניין בסיוע זה, ע"מ לבצע מעשה שהינו אסור.**

3. דין סיוע עקיף לביצוע העברה בדין לפני עוור לא תתן מכשול

ע"פ העקרונות הנ"ל, ניתן גם להבין את דברי הגמ' בעניין דין לפני דלפני. הגמ' במסכת ע"ז אומרת, שמותר לספק סחורה לאדם המוכר איסורים, כגון דברים אשר מקטירים אותם לע"ז, ואין לחשוש מאיסור לפני עוור. הסיבה לכך כפי שמובא בגמ' הינה, שאיסור לפני עוור קיים רק כאשר אדם מוכר או נותן דבר מה לאדם אשר יעשה בעצמו איסור. אך כיוון שבנידון דידן האדם מוכר איסור לאדם שימכור איסור זה לאדם אחר, ולא הוא זה שבפועל יעשה את האיסור, אין בכך איסור לפני עוור, משום שלפני עוור אסור, ולא לפני דלפני עוור - כלשון הגמ'. כלומר האיסור לסייע לאדם לעבור עברה, הינו רק כאשר הסיוע הינו ישיר, ולא בגרימה רחוקה של עשיית האיסור. הריטב"א מקשה על יסוד זה בדברי הגמ', ע"י הבאת מקורות אחרים, מהם עולה שאסור למכור איסורים לגוי, שמא ימכור אותם הגוי ליהודי, בלא להודיע לו שמעורב בהם איסור. מתרץ הריטב"א את הסתירה כביכול בין הגמ' הנ"ל באומרו, שבכל המקרים המובאים בגמ', מהם עולה שישנו איסור למכור לגוי דברי איסור שמא ימכרם ליהודי, אין בכך איסור לפני עוור, אלא חיוב המוטל על האדם מישראל, שלא תצא תקלה כתוצאה ממעשיו, אשר עלולה לגרום ליהודי לעבור עברות. איסור זה ע"פ דברי הריטב"א הנ"ל, למעשה הינו איסור מסייע בידי עוברי עברה, אשר לדעת הריטב"א מדובר על איסור דרבנן, שעניינו איסור הנובע מדין חיוב התוכחה, מכח הערבות הקיימת בין חלקי עם ישראל. זו הסיבה שהגמ' בע"ז, העוסקת במכירה לגויים בלבד, אינה חוששת להבנת הריטב"א לדין מסייע, ואומרת שאם מדובר בדין לפני דלפני הדבר מותר לחלוטין. שהרי כפי שאמרנו לעיל, דין מסייע לידי עוברי עברה, שייך רק ביהודים מדין הערבות כדברי הריטב"א הנ"ל. עוד נראה לומר ע"פ הדברים לעיל, שהסיבה להבנת הגמ', שכאשר מדובר על גרימת איסור באופן עקיף ורחוק, אין בכך משום לפני עוור, הינה מתוך ההבנה המובאת לעיל, לפיה מהמילה מכשול יש ללמוד, שישנו צורך שההכשלה תהיה ישירה ומובהקת. ע"פ יסוד זה הבינו הראשונים, שכאשר הסיוע אינו הכרחי לא חל איסור לפני עוור. כ"כ כאשר ניתן לתלות

שמא האיסור לא יתבצע, ג"כ אין בכך מכשול מובהק, ולכן מבינה גם הגמ', שאם מדובר על סיוע עקיף לעשיית העברה, לא חל במצב זה דין לפני עוור. תוספות רי"ד מתרץ סתירה בין המקורות הללו באופן אחר. לדעתו הסיבה לאיסור מכירה לגוי, שמא הגוי ימכור ליהודי בלא ידיעתו הינה, משום שישנם שני סוגים של איסור בדין לפני עוור. הסוג הראשון בו עסקנו עד כה, הינו מצב בו מבצע העברה מעוניין בידועין לבצע עברה, ומבקש מחברו לסייע בעדו. במצב זה כפי שהקשנו לעיל, ההכשלה כלל אינה ברורה. שהרי בניגוד לאדם המייצע לחברו עצה שאינה הוגנת, במצב זה הרי אותו האדם מעוניין בידועין בסיוע זה, אלא שחז"ל מבינים שמכיוון שברור שאדם זה עושה איסור, ממילא יש בכך הכשלה, והינו משול לעוור שאינו רואה את התהום הפעורה בדרכו. אך כיוון שההכשלה אינה מובהקת לחלוטין, מתנים זאת בכך שההכשלה והסיוע יהיו מובהקים, ע"פ העקרונות המובאים לעיל. לעומת זאת מבין תוספות רי"ד, שכאשר מדובר על יהודי שאינו מעוניין לעשות איסור, וע"י מכירת האיסור לגוי עלול להיווצר מצב שימכור איסור ליהודי בלא ידיעתו, באופן זה כיוון שההכשלה הינה גדולה ומובהקת יותר ודומה לפשט דברי הפסוק, ממילא לדברי התוספות רי"ד, אפילו אם מדובר על הכשלה עקיפה ואינה וודאית, יש בכך משום איסור לפני עוור מן התורה. **הש"ך מביא דין לפני דלפני להלכה, וממילא כאשר הסיוע לעשיית העברה הינו עקיף, אין איסור מן התורה מדין לפני עוור. כאשר מדובר על סיוע עקיף לגוי הדבר מותר לחלוטין, שהרי לא שייך בו איסור מסייע כנ"ל, וכאשר מדובר על יהודי הסיוע אסור מדין מסייע לידי עוברי עברה, שהינו מדרבנן בלבד, או שהינו חומרה ראויה ונובע מדין הערבות ומצוות התוכחה.**

4. יחסי דתיים וחילונים בימינו לאור עקרונות דין מסייע לידי עוברי עברה

ע"פ יסוד דברים אלו ניתן גם להבין את דברי המהרש"ם, אשר לדעתו לא חל איסור מסייע לידי עוברי עברה כאשר מוכרים איסור, אלא רק כאשר מסייע לעשות העברה בגופו, כפי שמובא במקור הדין בגמ', בעניין אדם המושיט בידו כוס יין לנזיר, או בממנו כגון ע"י השאלה של כלים, כפי שמובא במשנה בשביעית בעניין השאלת כלי אפיה לאשה שהינה חשודה על השביעית. אולם כאשר אדם מוכר דבר מה, ממילא מסייע סיוע שאינו בגופו ולא בממונו. שהרי מוכר את החפץ האסור, וממילא חפץ זה אינו שלו כלל. ע"כ אין איסור להבנתו, כאשר מדובר על איסור של מסייע לדבר עברה בלבד, כגון במצב בו יכול לקנות דברים אלו גם במקומות אחרים. לכאורה לא מובנים דבריו שהרי ע"פ עקרונות דין מסייע, כל סיוע לביצוע עברה ישיר או עקיף אסור מדין מצוות התוכחה, ומכח הערבות הקיימת בין חלקי עם ישראל. נראה להבין את דבריו ע"פ דברי החזון איש, המסביר באופן כללי, מדוע חז"ל לא החמירו בספק דין לפני עוור. כפי שהבאנו לעיל, מבינים הראשונים, שכאשר מדובר על חשש מאיבה ושנאה שתיווצר, הסירו חז"ל לחלוטין את דין מסייע לדבר עבירה, והעמידו דבריהם על דין תורה. לכן ניתן ללמד זכות באופן קיצוני, ולומר שכל עוד לא אמר האדם בפירוש שמתכוון לבצע העברה, ניתן לומר שמתכוון לעשות עם החפץ האסור דבר אחר, ולא לבצע עברה. באופן כללי מבינים חז"ל, שהחמרת יתר בדין מסייע לידי עוברי עברה, עלולה ליצור מצב בו תיווצר שנאה בין אדם לחברו בעם ישראל. שהרי אדם יכול לטעון שאין זה מעניינו של חברו אם עושה הוא עברות, וממילא לא יבין אותו אדם, מדוע מסרב חברו לסייע בעדו. מתוך הבנה עקרונית זו, חז"ל נזהרו מאוד מלהכביד יתר על המידה בדין זה. משום שבמידה ותיווצר שנאה יעברו כולם על איסור חמור יותר. יסוד זה מובן לאור ההבנה, שדין מסייע לידי עוברי עברה, נובע ממצוות התוכחה בו אמרו חז"ל, שאין להוכיח אדם על מעשיו, אם אין ביטחון שתוכחה זו תועיל. שהרי היא עלולה ליצור תוצאה הפוכה של שנאה בין איש לרעהו, שאף היא אסורה מצד עצמה, לא פחות מהאיסור אשר מנסים להניא את האדם מעשייתו. נראה שזו הסיבה שבגינה רואה לנכון המהרש"ם להתיר מכירה, אשר יש בה רק משום איסור מסייע לידי עוברי עברה, ע"י הסברים שונים לפיהם למעשה במכירה ישנו סיוע עקיף קצת יותר משאר המצבים האסורים מדין מסייע וממילא מכך מוצא הוא פתח להתיר דין זה ע"מ לא להכביד יתר על המידה מהסיבה הנ"ל. יסוד זה המובא בדברי החזון איש אשר מובן היטב לאור דברינו לעיל, הינו היסוד לכל יחסי דתיים חילונים בימינו. מכיוון שכפי שראינו איסור התורה מדין לפני עוור הינו מוגבל מאוד, ורק כאשר הסיוע הינו ישיר וודאי וממילא המכשול מובהק, קיים איסור זה. ממילא לגבי איסורי דרבנן, והרחבת איסור לפני עוור לסיוע באופנים עקפים ומסופקים יותר, חז"ל מעיקר הדין נטו לאסור מדין הערבות ומצוות התוכחה. אך בכל מקום שהדבר עלול לגרום לאיבה, הבינו חז"ל שכשם שאין מצווה להוכיח במצבים אלו, משום שהתוצאה שתתקבל תהיה הפוכה, כך גם לא קיים דין מסייע לידי עוברי עברה, הנובע מכח יסוד זה. הרצון והחיוב המוטל עלינו למנוע מיהודים לבצע עברות מכח הערבות הקיימת בינו, צריכים להישקל היטב בכל סיטואציה, אם אכן הדבר יגרום תועלת או הפסד, כפי שמורים לנו חז"ל במצוות התוכחה. בימינו אשר לדאבון ליבנו ישנם רבים במדינת ישראל אשר אינם שומרים תורה ומצוות, היכולת להתנהל כאשר באופן גורף לא יינתן כל סיוע לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות ע"מ למנוע מלעשות עברה, יגרור לעיתים רבות שנאה ופירוד בעם ישראל, דבר חמור שבעתיים להבנת חז"ל, מעצם האיסור. ממילא לעתים רבות, כפי שנראה בהמשך לימודינו, התירו חז"ל כמעט באופן מוחלט את איסור מסייע לידי עוברי עברה. אולם מאידך גיסא כאשר ניתן, ולא תיווצר שנאה, יש לעשות כל מאמץ להימנע מלסייע במישרין או בעקיפין ליהודים לבצע איסורים. ואם ניתן במקרים חריגים, ראוי אף

למנוע מהם בדרכים שונות לבצע עברות אלו, כאשר הדבר לא יגרור שנאה ואיבה, מדין מצוות התוכחה. מתח זה בין מצוות התוכחה, לבין חובת ההימנעות ממנה מפאת השנאה העלולה להיווצר, הוא העומד במרכז השיקולים בהחלטות הציבוריות סביב היחס הנכון ליחס להתנהלות אסורה במרחב הציבורי במדינת ישראל. יש לציין שתכמי דורנו שקלו במאזני צדק דין זה ע"פ העקרונות הנ"ל, ובמקרים רבים הכריעו לכאן או לכאן בסוגיה זו. במקומות אלו יש לקיים את דבריהם הלכה למעשה, ולא לנסות להפעיל שיקול דעת להתיר או לאסור. רק במקומות בהם לא נתנו רבותינו פתרון ברור בסוגיה זו, יש להפעיל שיקול דעת ע"פ העקרונות הנ"ל, כאשר לא קיים איסור לפני עוור מדאוריתא בו לא ניתן להפעיל שיקול דעת כלל.